

Field : Distant Education

Type : Research Article

Recieved:26.12.2017 - *Corrected*:----- - *Accepted*:27.12.2017

Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer alan Beceriler Açısından İncelenmesi

Murat AYDEMİR

¹Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya, TÜRKİYE

E-Posta: murataydemir_@windowslive.com

Öz

Bu araştırma, Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan ve öğrencilere kazandırılması hedeflenen ortak ve derse özgü becerilerin Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki etkinliklerde ne düzeyde yer aldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye kurulu kararıyla 2013-2014 eğitim-öğretim yılında ilköğretim okullarında okutulmak üzere ders kitabı olarak kabul edilen Millî Eğitim Bakanlığı yayınevine ve özel yayınevlerine ait 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Araştırmada bu amaçla nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda Millî Eğitim Bakanlığı yayınevine ve özel yayın evlerine ait ders kitaplarının Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki ortak ve derse özgü becerilere yeterince yer vermediği belirlenirken aynı zamanda ders kitaplarının becerilere yer verme düzeyi açısından da farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca ders kitaplarında ortak becerilere daha fazla yer verildiği derse özgü becerilere ise daha az yer verildiği bazı becerilere ise hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: sosyal bilgiler; ders kitabı; beceri; etkinlik

Examination of Middle School Social Sciences Text Books in Terms of Skills Included in the Middle School Social Sciences Course Curriculum

Abstract

This study aims to identify the level of shared and course-specific skills that are included in the Middle School Social Sciences Curriculum. In this study, 5th, 6th, and 7th grade Social Sciences textbooks that were published by the Ministry of National Education publishing house and private publishers, and accepted as textbooks for the 2013-2014 academic year by the decision of the Turkish Board of Education, were examined. Therefore, a qualitative methodology, document review, was used. The results of this study showed that the textbooks reviewed did not include enough shared and course-specific skills presented in the Middle School Social Sciences Course Curriculum. Also, the degree to which these skills were included varied among textbooks. It was also found that shared skills were emphasized more in the textbooks while course-specific skills were emphasized less and some skills were not included at all.

Keywords: social sciences; textbook; skill; activity

1. Giriş

Ders kitapları öğretim amacıyla kullanılan temel kaynaklardır (Bayrakçı, 2005) ve aynı zamanda eğitim-öğretim sürecinin en yaygın kullanılan öğretim materyalleridir (Bayrakçı, 2005; Geçit, 2010; Gülersoy, 2013; Demirel, Seferoğlu ve Yağcı, 2004; Karaca ve Ocak, 2011; Kızılcıoğlu, 2004; Kulantaş, 2007; Sever, 2010; Şahin ve Yıldırım, 2001; Tan, 2008). Geçmişten günümüze bir dersin işlenmesinde kullanılan en önemli öğretim materyali olan ders kitapları (Demirkaya, 2017), değişen ve gelişen teknolojik araçlara rağmen halen hayatımızda ve eğitim-öğretim ortamımızda vazgeçilmez bir unsur olarak yer almaktadırlar (Arslan, 2010; Demirkaya, 2017; Ertürk ve Güler, 2017; Yıldırım ve Ateş, 2003).

Öğretimin ayrılmaz parçası olan ders kitapları (Şahin, 2015) hem öğretmenler hem de öğrenciler için temel öğretim malzemeleridirler (Ceyhan ve Yiğit, 2003). Bir yandan öğrencilerin neler öğreneceklerini belirlerken, diğer taraftan öğretmenlerin öğreteceklerini de etkileyen kaynaklardır. Aynı zamanda okulların üstlendiği toplumsal, sosyal, ekonomik ve bireyi geliştirme işlevlerinin yerine getirilmesine de katkıda bulunan önemli araçlardır. (Gümüş, 2004). Bu bakımdan ders kitaplarının, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı değişimlere rağmen, eğitim-öğretim süreçlerindeki merkezi rolünü geçmişte olduğu gibi gelecekte de sürdüreceğini söylemek mümkündür (Arslan, 2010). Teknolojideki gelişme ve öğretim araçlarındaki çeşitliliğe karşın ders kitaplarının halen en önemli kaynaklardan biri olmasının nedeni bu kitapların soyut olarak müfredat programında planlanan amaç ve hedeflerin, somut olarak kendini gösterdiği materyaller olmaları ile ilintilidir (Kabapınar, 2012). Ayrıca ders kitaplarının her zaman öğrenci ve öğretmen açısından pratik, ulaşılması kolay ve ekonomik temel başvuru kaynağı olma özelliğini sürdürmesidir (Demirkaya, 2017).

Ders kitapları, bir toplumun, kendi çocuklarını gelecekte birer olgun birey olarak yaşamaya hazırlamak için, aktarmak istediği ve resmen kabul görmüş olan bilgilerin tamamını içeren (Arslan, 2010) ve bireye düzenli bir şekilde bilginin verildiği öğrenme araçlarıdır (Öcal ve Yiğittir, 2007). Ders kitapları, sadece bilgi aktarmakla yetinmeyerek, bir toplumun siyasal ve toplumsal normlarını da belleklere kazımaya çalışırlar (Arslan, 2010). Bu nedenle çoğu öğretmen, öğretim programlarına hiç bakmadan öğrenme-öğretme etkinliklerine ilişkin düzenlemeleri ders kitaplarına göre yapmaktadır. Bundan dolayı ders kitaplarının önemi daha da artmaktadır (Kızılcıoğlu, 2004).

Öğrenme öğretme sürecinde özellikle planlı eğitim uygulamalarında öğrencilerin neler öğreneceği ve öğretmenlerin neler öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen ders kitapları, aynı zamanda bütün öğeleriyle öğretimin hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır (Oruç, 2009). Öğretim programlarının amaç ve yetkinliklerine uygun olarak hazırlanan ders kitapları, bireylerin toplumda etkin ve aktif olmasına katkıda bulunabilir aynı zamanda çağın gerektirdiği bilgi, beceri ve değerlere sahip olmasını sağlayabilir (Büyükalın, 2003). Bu nedenle öğretim programlarında yer alan bilgi, kavram, beceri ve değerlerin etkili bir şekilde kazandırılabilmesi için ders kitaplarının öğrencilerin buldukları yaş ve gelişim özelliklerine uygun olarak hazırlanmalıdır (Aslan, Okumuş ve Koçoğlu, 2015; Metin Gökse ve Taşyürek, 2016; Nalçacı, 2011; Öcal ve Yiğittir, 2007).

Ders kitaplarının en temel kaynağı öğretim programlarıdır (Kılıç ve Seven, 2002). Ders kitapları, öğretim programlarında yer alan konulara ait bilgileri planlı ve düzenli bir biçimde inceleyip açıklayan, bilgi kaynağı olarak öğrenciyi dersin hedefleri doğrultusunda yönlendiren ve eğiten temel bir ortamdır (Ünsal ve Güneş, 2002). Öğretim programlarının amaçlarına daha kısa yoldan, daha kısa zamanda ulaşmaya yardım eden (Binbaşoğlu, 1994) ders kitaplarının

öğretim programının hedeflerine uygun olarak hazırlanması büyük önem taşımaktadır (Pehlivan ve Kolaç 2016). Nitekim program içeriğinin öğrencilere aktarımında kitapların çok büyük bir rolü vardır (Taş, 2007). Bu bakımdan öğretim materyalleri arasında önemli yere sahip olan ders kitaplarının öğretim programının içeriğini yansıtacak şekilde hazırlanması önemlidir (Akpınar, 2013; Nalçacı, 2011).

İlgili alan yazın incelendiğinde, Sosyal Bilgiler ders kitaplarının incelenmesi ve değerlendirilmesine yönelik birçok araştırma bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar (Kılıç 1999; Serdal, 2001; Kayabaşı 2003; Uzun Turan, 2003; Yıldız, 2005; Karabacak ve Turan, 2007; Öcal ve Yiğittir, 2007; Taş, 2007; Özer ve Allahverdi, 2009; Akbuğa, 2010; Hayırsever, 2010; İncekara ve Karatepe, 2010; Nalçacı 2011; Akpınar, 2013; Hayırsever ve Kısakürek, 2014; Ertürk ve Güler, 2017; Koca ve Daşdemir, 2017; Öztürk ve Öğreten, 2017) daha çok öğretmen, öğretmen adayları ve öğrenci görüşlerini belirlemeye yöneliktir. Becerilere ilişkin alan yazın incelendiğinde ise yapılan araştırmaların (Hayırsever, 2010; Çelikkaya, 2011; Gelen, 2011; Mutluer, 2013; Hayırsever ve Kısakürek, 2014; Bulut ve Taşkiran, 2014; Aydemir, 2015; Aydemir ve Adamaz, 2017; Taşkiran, Baş ve Bulut 2016; Öztürk ve Öğreten, 2017) temel ve derse özgü becerilerin kazandırılma ve yer alma düzeyini irdelediği görülmüştür. Alan yazında, Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programında yer alan ortak ve derse özgü becerilerin Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alma düzeyini esas alan herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Bu araştırma 2004-2005 yılında pilot uygulaması tamamlanan ve 2005-2006 öğretim yılında resmen uygulamaya konulan Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan ve öğrencilere kazandırılması hedeflenen ortak (eleştirel düşünme becerisi, yaratıcı düşünme becerisi, iletişim becerisi, araştırma becerisi, problem çözme becerisi, karar verme becerisi, bilgi teknolojilerini kullanma becerisi, girişimcilik becerisi ve Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi) ve derse özgü (gözlem becerisi, mekân algılama becerisi, zaman ve kronolojiyi algılama becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, sosyal katılım becerisi ve empati) becerilerin Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki etkinliklerde ne düzeyde yer aldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi kitapları, bireyin içinde yaşadığı topluma uyumunu sağlayacak bilgi, beceri ve değerleri kazandırmayı hedefler (Öztürk ve Öğreten, 2017). Bu nedenle ortaokul eğitiminde kazandırılması hedeflenen becerilerin kazandırılmasında merkezi rolü olan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının, Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programında yer alan ortak ve derse özgü becerileri ne derece yansıttığının tespiti önemlidir. Araştırmanın sonucunda elde edilecek bulgu ve sonuçların, ilgili alana katkı getireceği aynı zaman da ders kitapların da daha işlevsel ve nitelikli olmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem

Araştırmanın Modeli

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye kurulu kararıyla onaylanan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlikleri ortak ve derse özgü beceriler açısından incelemek için bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olay veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu materyaller (kitap, dergi, gazete, magazin, arşiv, mektup, günlük, resmi yayın ve istatistikler vb.) olabileceği gibi

konuyla ilgili film, video veya fotoğraflar şeklinde olabilir (Cansız Aktaş, 2014). Doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemi, Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye kurulu kararıyla 2013-2014 eğitim-öğretim yılında ilköğretim okullarında okutulmak üzere ders kitabı olarak kabul edilen MEB'e ve özel yayın evlerine ait 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları ve Veri Analizi

Araştırmada incelenmiş olan ders kitapları Millî Eğitim Bakanlığı'nın internet sitesinden PDF olarak indirilmiştir. İnternet sitesinde 2013-2014 eğitim-öğretim yılında ilköğretim okullarında okutulmak üzere beş, altı ve yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarından MEB'e ve özel yayın evlerine ait her sınıf düzeyinde iki farklı ders kitabı örneği olduğundan ilgili eğitim-öğretim yılında okutulan bu ders kitapları amaçlı olarak seçilmiştir.

Araştırmada öncelikli olarak Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan ortak ve derse özgü beceriler belirlenmiştir. Ortak ve derse özgü becerilerin Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ne düzeyde yer aldığını tespit etmek için alan uzmanlarının görüş ve fikirleri doğrultusunda "Beceri Kontrol Listesi" hazırlanmıştır. "Beceri Kontrol Listesi" aracılığıyla ders kitaplarında yer alan etkinliklerin kaç tanesinin ortak ve derse özgü beceriler ile bu becerilere ait alt becerilere yönelik olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. 15 ana beceri ve 111 alt beceri için belirlenen kodlar aracılığıyla ders kitaplarında yer alan etkinliklerin hangi beceriyi ne düzeyde yansıttığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen verilere doğrultusunda becerilerin ders kitaplarındaki etkinliklerde ne düzeyde yer aldığı tespit edilmiş ve veriler nicelleştirilerek tablolarda verilmiştir.

Araştırmanın örneklemi oluşturan ders kitaplarındaki etkinlikler araştırmacı ve bir alan uzmanı tarafından birbirinden bağımsız bir şekilde incelenmiştir. Ortak ve derse özgü becerileri yansıtan etkinlikler "Beceri Kontrol Listesi" kullanılarak ders kitapları üzerine işaretlenmiştir. Araştırmacı ve alan uzmanı tarafından incelenip kodlaması yapılan tüm etkinliklerde "görüş birliği" ve "görüş ayrılığı" olan konular tartışılmış, farklı kodlamalar karşılaştırılmış ve gerekli düzenlemeler yapılarak ortak bir sonuca varılmıştır. Kodlamanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994) ortaya koyduğu güvenilirlik formülü (Güvenirlik=Görüş birliği/ (Görüş birliği + Görüş ayrılığı)) kullanılmıştır. Güvenirlik hesaplarının %70'in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Yapılan hesaplama sonucunda kodlama güvenilirliği MEB'e ait 5. sınıf ders kitabı için % 88, Pasifik'e ait 5. sınıf ders kitabı için % 93, MEB'e ait 6. sınıf ders kitabı için % 90, İm-yay'a ait 5. sınıf ders kitabı için % 87, MEB'e ait 7. sınıf ders kitabı için % 85, Anıttepe'ye ait 7. Sınıf ders kitabı içinde % 92 bulunmuştur.

3. Bulgular

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer becerilerin Sosyal Bilgiler Ders kitaplarına yansımalarını incelemek amacıyla yapılan bu araştırmada dokümanların analiz edilmesi sonucu aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Tablo 1. 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Ortak ve Derse Özgü Becerilere Ait Bulgular

BECERİLER	ÜNİTELER										
		Haklarımı Öğreniyorum	Adım Adım Türkiye	Bölgemizi Tanıyalım	Ürettiklerimiz	Gerçekleşen Düşler	Toplum İçin Çalışanlar	Bir Ülke, Bir Bayrak	Hepimizin Dünyası	TOPLAM	
ORTAK BECERİLER	Eleştirel Düşünme	MEB	20	15	12	15	16	5	15	15	11
		Pasifik	19	8	23	11	22	10	18	11	12
	Yaratıcı Düşünme	MEB	1	-	-	3	2	-	-	1	7
		Pasifik	3	-	-	-	3	4	-	-	10
	İletişim	MEB	2	2	1	4	3	4	7	1	24
		Pasifik	11	5	7	12	12	6	4	7	64
	Araştırma	MEB	11	17	11	11	18	15	19	9	11
		Pasifik	20	13	13	11	10	8	24	9	10
	Problem Çözme	MEB	-	1	2	2	2	3	-	-	10
		Pasifik	1	-	3	-	1	1	-	-	6
	Karar Verme	MEB	-	-	1	-	-	1	-	-	2
		Pasifik	-	-	-	1	2	1	-	1	5
	Bilgi Teknolojilerini Kullanma	MEB	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Pasifik	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Girişimcilik	MEB	-	-	-	4	-	-	-	-	4
		Pasifik	-	-	-	6	-	-	-	-	6
Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma	MEB	2	2	2	4	3	4	3	-	20	
	Pasifik	12	3	6	3	7	10	6	4	51	
DERSE ÖZGÜ BECERİLER	Gözlem	MEB	1	1	5	4	-	1	1	1	14
		Pasifik	3	5	8	1	-	-	1	-	18
	Mekânı Algılama	MEB	2	-	9	9	-	-	-	2	22
		Pasifik	1	-	9	16	-	-	2	-	28
	Zaman ve Kronolojiyi Algılama	MEB	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Pasifik	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Değişim ve Sürekliliği Algılama	MEB	-	3	1	-	4	-	-	-	8
		Pasifik	-	-	-	-	7	1	-	-	8
	Sosyal Katılım	MEB	-	-	-	-	-	15	-	-	15
		Pasifik	1	-	-	-	-	1	-	-	2
	Empati	MEB	-	-	-	-	1	1	3	-	5
		Pasifik	5	1	-	3	3	-	-	-	12

Tablo 1’de ortak becerilerin 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yansımalarına ilişkin bulgulara bakıldığında ortak becerilerle ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- Eleştirel düşünme becerisi MEB’e ait ders kitabında 113 kez, Pasifik’e ait ders kitabında ise 122 yer almıştır.
- Yaratıcı düşünme becerisi MEB’e ait ders kitabında 7 kez, Pasifik’e ait ders kitabında ise 10 kez yer almıştır.
- İletişim becerisi MEB’e ait ders kitabında 24 kez, Pasifik’e ait ders kitabında ise 64 kez yer almıştır.
- Araştırma becerisi MEB’e ait ders kitabında 111 kez, Pasifik’e ait ders kitabında ise 108 kez yer almıştır.
- Problem çözme becerisi MEB’e ait ders kitabında 10 kez, Pasifik’e ait ders kitabında ise 6 kez yer almıştır.
- Karar verme becerisi MEB’e ait ders kitabında 2 kez, Pasifik’e ait ders kitabında ise 5 kez yer almıştır.
- Girişimcilik becerisi MEB’e ait ders kitabında 4 kez, Pasifik’e ait ders kitabında ise 6 kez yer almıştır.
- Türkçe’yi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi MEB’e ait ders kitabında 20 kez, Pasifik’e ait ders kitabında ise 51 kez yer almıştır.
- Bilgi teknolojilerini kullanma becerisine ise her iki yayına ait ders kitabında hiç yer verilmemiştir.

Derse özgü becerilerin 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yansımalarına ilişkin bulgulara bakıldığında derse özgü becerilerle ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- Gözlem becerisi MEB’e ait ders kitabında 14 kez, Pasifik’e ait ders kitabında ise 18 kez yer almıştır.
- Mekânı algılama becerisi MEB’e ait ders kitabında 22 kez, Pasifik’e ait ders kitabında ise 28 kez yer almıştır.
- Değişim ve sürekliliği algılama becerisi MEB’e ait ders kitabında 8 kez, Pasifik’e ait ders kitabında ise 8 kez yer almıştır.
- Sosyal katılım becerisi MEB’e ait ders kitabında 15 kez, Pasifik’e ait ders kitabında ise 2 kez yer almıştır.
- Empati becerisi MEB’e ait ders kitabında 5 kez, Pasifik’e ait ders kitabında ise 12 kez yer almıştır.
- Zaman ve kronolojiyi algılama becerisine ise her iki yayına ait ders kitabında hiç yer verilmemiştir.

Pasifik’e ait ders kitapları içerisinde yer alan ortak ve derse özgü becerilerin en yoğun yer aldığı üniteler sırasıyla Haklarımı öğreniyorum; Bölgemizi Tanıyalım, Gerçekleşen Düşler, Ürettiklerimiz, Bir Ülke, Bir Bayrak, Toplum İçin Çalışanlar, Adım Adım Türkiye ve Hepimizin Dünyası biçiminde sıralanmaktadır.

MEB' e ait ders kitabında yer alan ortak ve derse özgü becerilerin en yoğun yer aldığı üniteler sırasıyla Ürettiklerimiz; Gerçekleşen Düşler, Toplum İçin Çalışanlar, Bir Ülke, Bir Bayrak, Bölgemizi Tanıyalım, Adım Adım Türkiye, Haklarımı öğreniyorum ve Hepimizin Dünyası biçiminde sıralanmaktadır.

Tablo 2. 6. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Ortak ve Derse Özgü Becerilere Ait Bulgular

BECERİLER	ÜNİTELER							TOPLAM		
	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	Yeryüzünde Yaşam	İpek Yolunda Türklar	Ülkemizin Kaynakları	Ülkemiz ve Dünya	Demokrasinin Serüveni	Elektronik Yüzyıl			
ORTAK BECERİLER	Eleştirel Düşünme	MEB	13	12	9	1	12	29	1	91
		İm-yay	31	39	2	2	24	40	2	158
	Yaratıcı Düşünme	MEB	-	-	-	2	-	2	-	4
		İm-yay	1	-	1	3	-	3	2	10
	İletişim	MEB	-	-	-	-	-	4	2	6
		İm-yay	12	12	1	1	13	3	3	45
	Araştırma	MEB	16	6	2	6	11	5	1	57
		İm-yay	24	20	2	1	25	25	1	108
	Problem Çözme	MEB	1	-	-	1	-	-	-	2
		İm-yay	4	-	-	4	2	3	4	17
	Karar Verme	MEB	-	-	-	-	-	-	-	-
		İm-yay	-	-	-	-	-	-	-	-
	Bilgi Teknolojilerini Kullanma	MEB	-	-	-	-	-	-	-	-
		İm-yay	1	2	2	-	4	1	1	11
Girişimcilik	MEB	-	2	1	1	-	1	-	5	
	İm-yay	-	2	2	1	2	-	-	9	
Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili	MEB	-	4	2	1	-	-	2	9	
	İm-yay	16	15	9	7	16	5	9	77	
DERSE ÖZGÜ BECERİLER	Gözlem	MEB	-	-	5	-	-	-	-	5
		İm-yay	1	-	2	7	5	3	3	21
	Mekânı Algılama	MEB	-	8	2	3	4	-	-	17
		İm-yay	3	28	6	6	18	-	-	61
Zaman ve Kronolojiyi Algılama	MEB	-	2	6	-	-	-	-	8	
	İm-yay	-	1	5	-	-	-	-	6	

Değişim ve Sürekliliği Algılama	MEB	-	2	9	-	-	-	3	14
	İm-yay	-	7	5	-	4	-	4	20
Sosyal Katılım	MEB	-	-	-	-	-	-	-	-
	İm-yay	-	-	-	-	1	-	-	1
Empati	MEB	1	-	-	-	-	-	-	1
	İm-yay	5	-	-	-	-	-	3	8

Tablo 2’de ortak becerilerin 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yansımalarına ilişkin bulgulara bakıldığında ortak becerilerle ilgi şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- Eleştirel düşünme becerisi MEB’e ait ders kitabında 91 kez, İm-yay’a ait ders kitabında ise 158 yer almıştır.
- Yaratıcı düşünme becerisi MEB’e ait ders kitabında 4 kez İm-yay’a ait ders kitabında ise 10 kez yer almıştır.
- İletişim becerisi MEB’e ait ders kitabında 6 kez, İm-yay’a ait ders kitabında ise 45 kez yer almıştır.
- Araştırma becerisi MEB’e ait ders kitabında 57 kez, İm-yay’a ait ders kitabında ise 108 kez yer almıştır.
- Problem çözme becerisi MEB’e ait ders kitabında 2 kez, İm-yay’a ait ders kitabında ise 17 kez yer almıştır.
- Bilgi teknolojilerini kullanma becerisine MEB’e ait ders kitabında hiç yer almazken, İm-yay’a ait ders kitabında 11 kez yer almıştır.
- Girişimcilik becerisi MEB’e ait ders kitabında 5 kez, İm-yay’a ait ders kitabında ise 9 kez yer almıştır.
- Türkçe’yi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi MEB’e ait ders kitabında 9 kez, İm-yay’a ait ders kitabında ise 77 kez yer almıştır.
- Karar verme becerisine ise her iki yayına ait ders kitabında hiç yer verilmemiştir.

Derse özgü becerilerin 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yansımalarına ilişkin bulgulara bakıldığında derse özgü becerilerle ilgi şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- Gözlem becerisi MEB’e ait ders kitabında 5 kez, İm-yay’a ait ders kitabında ise 21 kez yer almıştır.
- Mekânı algılama becerisi MEB’e ait ders kitabında 17 kez, İm-yay’a ait ders kitabında ise 61 kez yer almıştır.
- Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi MEB’e ait ders kitabında 8 kez, İm-yay’a ait ders kitabında ise 6 kez yer almıştır.
- Değişim ve sürekliliği algılama becerisi MEB’e ait ders kitabında 14 kez, İm-yay’a ait ders kitabında ise 20 kez yer almıştır.
- Sosyal katılım becerisi MEB’e ait ders kitabında hiç yer almazken, İm-yay’a ait ders kitabında 1 kez yer almıştır.

- Empati becerisi MEB'e ait ders kitabında 1 kez, İm-yay'a ait ders kitabında ise 8 kez yer yer almıştır.

İm-yay'a ait ders kitapları içerisinde yer alan ortak ve derse özgü becerilerin en yoğun yer aldığı üniteler sırasıyla Yeryüzünde Yaşam; Ülkemiz ve Dünya, İpek Yolunda Türkler, Sosyal Bilgiler Öğreniyorum, Ülkemizin Kaynakları, Demokrasinin Serüveni ve Elektronik Yüzyıl biçiminde sıralanmaktadır.

MEB' e ait ders kitabında yer alan ortak ve derse özgü becerilerin en yoğun yer aldığı üniteler sırasıyla İpek Yolunda Türkler; Demokrasinin Serüveni, Ülkemizin Kaynakları, Yeryüzünde Yaşam, Elektronik Yüzyıl, Sosyal Bilgiler Öğreniyorum ve Ülkemiz ve Dünya biçiminde sıralanmaktadır.

Tablo 3. 7. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Ortak ve Derse Özgü Becerilere Ait Bulgular

BECERİLER	ÜNİTELER									
		İletişim Ve İnsan İlişkileri	Ülkemizde Nüfus	Türk Tarihinde Yolculuk	Zaman İçinde Bilim	Ekonomi ve Sosyal Hayat	Yaşayan Demokrasi	Ülkeler Arası Köprüler	TOPLAM	
ORTAK BECERİLER	Eleştirel Düşünme	MEB	24	21	33	23	28	22	23	174
		Anıttepe	23	6	22	15	21	7	11	105
	Yaratıcı Düşünme	MEB	-	-	-	-	1	-	4	5
		Anıttepe	1	-	-	1	-	-	2	4
	İletişim	MEB	23	8	4	7	1	5	-	48
		Anıttepe	9	10	3	4	4	9	3	42
	Araştırma	MEB	12	9	31	5	12	6	14	89
		Anıttepe	16	17	10	7	14	11	10	95
	Problem Çözme	MEB	-	3	-	-	1	3	4	11
		Anıttepe	2	1	-	-	4	-	3	10
	Karar Verme	MEB	-	-	-	-	-	-	-	-
		Anıttepe	-	-	-	-	-	-	-	-
	Bilgi Teknolojilerini Kullanma	MEB	-	-	1	-	-	-	-	1
		Anıttepe	-	-	-	-	-	-	-	-
	Girişimcilik	MEB	-	-	9	-	7	-	-	16
		Anıttepe	-	3	-	-	7	-	-	10
	Türkçe'yi Doğru,	MEB	21	14	12	6	7	5	-	65

DERSE ÖZGÜ BECERİLER	Güzel ve Etkili	Anıttepe	2	10	7	3	3	10	4	39
	Gözlem	MEB	-	1	4	-	-	-	1	6
		Anıttepe	-	-	1	-	2	-	-	3
	Mekânı Algılama	MEB	-	7	7	-	2	-	-	16
		Anıttepe	-	5	2	-	7	-	2	16
	Zaman ve Kronolojiyi Algılama	MEB	-	-	5	-	-	-	-	5
		Anıttepe	-	-	2	-	-	-	-	2
	Değişim ve Sürekliliği Algılama	MEB	-	1	10	2	3	1	-	17
		Anıttepe	1	-	6	1	6	4	3	21
	Sosyal Katılım	MEB	-	-	-	-	1	4	1	6
Anıttepe		-	-	1	-	-	5	-	6	
Empati	MEB	-	4	2	5	5	3	-	19	
	Anıttepe	5	-	2	-	4	1	1	13	

Tablo 3'te ortak becerilerin 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yansımalarına ilişkin bulgulara bakıldığında ortak becerilerle ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- Eleştirel düşünme becerisi MEB'e ait ders kitabında 174 kez, Anıttepe'ye ait ders kitabında ise 105 yer almıştır.
- Yaratıcı düşünme becerisi MEB'e ait ders kitabında 5 kez, Anıttepe'ye ait ders kitabında ise 4 kez yer almıştır.
- İletişim becerisi MEB'e ait ders kitabında 48 kez, Anıttepe'ye ait ders kitabında ise 42 kez yer almıştır.
- Araştırma becerisi MEB'e ait ders kitabında 89 kez, Anıttepe'ye ait ders kitabında ise 95 kez yer almıştır.
- Problem çözme becerisi MEB'e bağlı ders kitabında 11 kez, Anıttepe'ye bağlı ders kitabında ise 10 kez yer almıştır.
- Bilgi teknolojilerini kullanma becerisine MEB'e ait ders kitabında 1kez yer alırken, Anıttepe'ye ait ders kitabında hiç yer almamıştır.
- Girişimcilik becerisi MEB'e ait ders kitabında 16 kez, Anıttepe'ye ait ders kitabında ise 10 kez yer almıştır.
- Türkçe'yi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi MEB'e ait ders kitabında 65 kez, Anıttepe'ye ait ders kitabında ise 39 kez yer almıştır.
- Karar verme becerisine ise her iki yayına ait ders kitabında hiç yer verilmemiştir.

Derse özgü becerilerin 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yansımalarına ilişkin bulgulara bakıldığında derse özgü becerilerle ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- Gözlem becerisi MEB'e ait ders kitabında 6 kez, Anıttepe'ye ait ders kitabında ise 3 kez yer almıştır.
- Mekânı algılama becerisi MEB'e ait ders kitabında 16 kez, Anıttepe'ye ait ders kitabında da 16 kez yer almıştır.

- Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi MEB'e ait ders kitabında 5 kez, Anıttepe'ye ait ders kitabında ise 2 kez yer almıştır.
- Değişim ve sürekliliği algılama becerisi MEB'e ait ders kitabında 17 kez, Anıttepe'ye ait ders kitabında ise 21 kez yer almıştır.
- Sosyal katılım becerisi MEB'e ait ders kitabında 6 kez, Anıttepe'ye ait ders kitabında da 6 kez yer almıştır.
- Empati becerisi MEB'e ait ders kitabında 19 kez, Anıttepe'ye ait ders kitabında ise 13 kez yer yer almıştır.

Anıttepe'ye ait ders kitapları içerisinde yer alan ortak ve derse özgü becerilerin en yoğun yer aldığı üniteler sırasıyla Ekonomi ve Sosyal Hayat; İletişim ve İnsan İlişkileri, Türk Tarihine Yolculuk, Ülkemizde Nüfus, Yaşayan Demokrasi, Ülkeler Arası Köprüler ve Zaman İçinde Bilim biçiminde sıralanmaktadır.

MEB' e ait ders kitabında yer alan ortak ve derse özgü becerilerin en yoğun yer aldığı üniteler sırasıyla Türk Tarihine Yolculuk; İletişim ve İnsan İlişkileri, Ülkemizde Nüfus, Ekonomi ve Sosyal Hayat, Yaşayan Demokrasi, Zaman İçinde Bilim ve Ülkeler Arası Köprüler biçiminde sıralanmaktadır.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye kurulu kararıyla onaylanan MEB ve özel yaynevleri tarafından basılan 5. 6. ve 7. sınıf Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarının 2005-2006 öğretim yılında uygulamaya konulan Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki ortak ve derse özgü becerilere ne düzeyde verdiği belirlenmiştir.

Ortak beceriler genel olarak değerlendirildiğinde, MEB'e ve diğer özel yaynevlerine ait ders kitaplarında (5.-7. Sınıflar) en fazla yer alan ortak becerilerin sırasıyla eleştirel düşünme, araştırma, iletişim ve Türkçe'yi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi olduğu tespit edilmiştir. En az yer alan ortak becerilerin ise girişimcilik, yaratıcı düşünme ve problem çözme becerisi olduğu görülmüştür. Bazı sınıflar düzeyinde kısmen yer alan bazen de hiç yer almayan ortak becerilerin ise karar verme ve bilgi teknolojilerini kullanma becerileri olduğu görülmektedir.

Derse özgü beceriler genel olarak değerlendirildiğinde ise MEB'e ve diğer özel yaynevlerine ait ders kitaplarında (5.-7. Sınıflar) en fazla yer alan derse özgü becerilerin ise sırasıyla mekân algılama, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem ve empati becerisi olduğu tespit edilmiştir. MEB'e ve diğer özel yaynevlerine ait ders kitaplarında kısmen yer alan ve bazen hiç yer yer almayan derse özgü becerilerin ise zaman ve kronolojiyi algılama becerisi ile sosyal katılım becerileri olduğu görülmüştür.

Özel yaynevlerine ve MEB'e ait Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında en fazla yer alan becerilerin ortak beceriler olduğu en az yer alan becerilerin ise derse özgü becerilerin olduğu görülmüştür. Bu durum ortak ve derse özgü becerilerin ders kitaplarında belli bir sistematik içinde dağılım göstermediğini söylemektedir. Ayrıca becerilerin belli ünitelerde yoğunlaştığı bu nedenle becerilerin üniteler içinde de düzenli bir dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Aynı zamanda becerilerin ders kitapları içerisine hangi kriterler dahilinde dağıtıldığı da bilinmemektedir.

Öğretim programlarının amaçlarını gerçekleştirebilmesi ve içeriğinin etkili bir şekilde öğrenciye aktarılabilmesi için ders kitaplarının öğrencilerin buldukları yaş ve gelişim özelliklerine uygun olarak hazırlanması gerekmektedir (Aslan, Okumuş ve Koçoğlu, 2015; Metin Göksu ve Taşyürek, 2016; Nalçacı, 2011; Öcal ve Yiğittir, 2007). Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında becerilere gelişim güzel yer verilmesi dağılımın öğrencilerin gelişim özelliklerinin dikkate alınmadan yapıldığını göstermektedir. Nitekim erken yaşlarda kazandırılması kritik olan yaratıcı düşünme, problem çözme, karar verme ve empati gibi becerilere kısmen verilmesi, kimi ünitelerde hiç yer verilmemesi becerilerin dağılımının bireylerin gelişim özelliklerine göre yapılmadığını kanıtlamaktadır. Bu yönde incelenen ders kitaplarının ortak ve derse özgü becerilerinin tamamını kazandıracak nitelikte olmadığı söylenebilir. Hayırsever ve Kısakürek (2014) tarafından yapılan “Sosyal Bilgiler Ders Kitabının, İlköğretim Programında Kazandırılması Hedeflenen Beceriler Açısından Değerlendirilmesi” isimli çalışmaya katılan öğretmenlerin çoğu Sosyal Bilgiler ders kitaplarının ortak ve derse özgü becerileri kazandırma yönünden yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Öztürk ve Öğreten (2017) tarafından yapılan “2005 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki Becerileri Kazandırmada Ders Kitaplarının Yeterliliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri” isimli çalışmaya katılan öğretmenlerin de ders kitabının becerileri kazandırmakta tam olarak yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Aydemir ve Adamaz (2017) tarafından yapılan “Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitaplarının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Beceriler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmada da ortak ve derse özgü becerilere yeterli düzeyde yer verilmediği sonucuna yer verilmiştir. Bu bağlamda benzer çalışmalardan elde edilen sonuçlarla yapılmış olan çalışmanın sonuçlarının benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Öğretim programlarında yer alan ve ders kitapları aracılığıyla kazandırılmaya çalışılan beceriler birbirleriyle ilişkili birbirlerini destekleyen becerilerdir (Semerci ve Yanpar Yelken, 2010). Buradaki beceriler hiç kuşkusuz birbirinden soyutlanamaz ve aralarına aşılmaz sınırlar konulamaz (Bulut ve Taşkiran, 2014). Buna rağmen bazı becerilere çok yer verilerek öne çıkarılması bazı becerilere de yok denecek kadar az verilmesi bazı sınıflar düzeyinde de hiç yer verilmemesi Sosyal Bilgiler ders kitapları açısından olumsuz ve dikkat çeki bir durumdur.

Sonuç olarak; MEB’e ve diğer özel yayınevlerine ait Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarının (5.-7. Sınıflar) Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki ortak ve derse özgü becerilere yeterince yer vermediği görülmektedir. Ayrıca MEB’e ve diğer özel yayınevlerine ait ders kitaplarının, ortak ve derse özgü becerilere yer verme düzeyi açısından farklılık gösterdiği görülmüştür. Aynı zamanda ders kitaplarında yer alan etkinliklerin becerilerinin tamamını yansıtmadığı tespit edilmiştir.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinliklerin ortak ve derse özgü becerilerin geliştirilmesini sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. Ders kitaplarında az yer alan ve hiç yer almayan beceriler tekrardan gözden geçirilerek hazırlanmalıdır. Ortak ve derse özgü becerilerin kitaplar içindeki dağılımı tüm sınıflar düzeyinde öğrencilerin gelişim düzeyleri dikkate alınarak yeniden revize edilmelidir. Ayrıca ortak ve derse özgü becerilerin üniteler içerisindeki dağılımı dengeli bir şekilde yapılmalıdır. Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitapları ortak ve derse özgü beceriler yönünden yeniden düzenlenip geliştirilmeli ve öğretim programının hedef ve vizyonuna uygun hale getirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akbuğa, M. (2010). İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Görüşleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Akpınar, M. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Etkinlikler Hakkındaki Görüşleri Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2(2), 338-346.
- Arslan, E. (2010). Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Ders Kitapları. *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 215-231.
- Arslan, M. M. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı. Ankara: Anıtepe Yayıncılık.
- Aslan, B., Okumuş, O. ve Koçoğlu, Y. (2015). Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarının Öğrencilerin Gelişim Düzeyine Uygunluğunun İncelenmesi. *Journal of International Social Research*, 8(37), 689-699.
- Aydemir, M. (2015). Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında Öğrencilere Kazandırılması Hedeflenen Becerilerin Kazanım ve Etkinlikler İle Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alma Düzeyinin Belirlenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Aydemir, M., Adamaz, K. (2017). Sosyal Bilgiler Öğrenci Çalışma Kitaplarının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Beceriler Açısından İncelenmesi. *International Journal of Field Education*, 3(1), 106-119.
- Başol, S. Vd. (2013) İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı. Ankara: MEB Devlet Kitapları
- Bayrakçı, M. (2005). Ders Kitapları Konusu ve İlköğretimde Ücretsiz Ders Kitabı Dağıtım Konusu Projesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 165.
- Binbaşıoğlu, C. (1994). Ders Kitapları Üzerine. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 195, 31-35
- Bulut, B., Taşkiran, C. (2014). Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Kazanımların Zihinsel Beceriler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2(2), 1-13.
- Büyükalın, S. F. (2003). Ders Kitabı ve Öğretim Programı İlişkisi. Cemalettin Şahin (Ed.) *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Cansız Aktaş, M. (2014). "Nitel Veri Toplama Araçları". Mustafa Metin (Ed.) *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* içinde (ss. 337-371) Ankara: Pegem A Akademi.
- Ceyhan, E. Yiğit, B. (2003). Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çelikkaya, T. (2011). Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Becerilerin Kazandırılma Düzeyi: Öğretmen Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 969-990.
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S. S., Yağcı, E. (2005). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Ankara: Pegem A Yayınları.

- Demirkaya, H. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ders Kitabı. R. Sever, Erol Koçoğlu (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde (ss. 87-101). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ersöz, T. (2012). İlköğretim 5.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara: Pasifik Yayınları
- Ertürk, M., Güler, E. (2017). 5. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi (Muğla İli Örneği). *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(8), 64-76.
- Geçit, Y. (2010). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Okunabilirlik Derecesinin Türkçeye Uyarlanmış Flesh Formülüne Göre Değerlendirilmesi. Elâzığ: 9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu, 47-49.
- Gelen, İ. (2011). Sosyal bilgiler programındaki düşünme ile ilgili bazı ortak becerilerin kazanılma düzeyinin belirlenmesi. On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30 (1), 83-106.
- Göksu, M. ve Taşyürek, Z. (2016). Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğrencilerin Gelişimsel Düzeyine Uygunluğunun İncelenmesi. *Turkish Studies*, 11(3), 1753-1768.
- Gülersoy, A. E. (2012). İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE)*, 2(1), 8-26.
- Gümüş, E. (2004). Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarına Bir Bakış. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 83-87.
- Hayırsever, F. (2010). Sosyal Bilgiler Ders, Öğretmen Kılavuz ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kazandırılması Hedeflenen Temel Beceriler Açısından Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hayırsever, F., Kısakürek, M. A. (2014). Sosyal Bilgiler Ders Kitabının, İlköğretim Programında Kazandırılması Hedeflenen Beceriler Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 4(8), 23-42.
- İncekara, S., Karatepe, A. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeni Program Temelinde Ders Kitaplarına Yönelik Düşünceleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 21, 46 – 64.
- Kabapınar, Y. (2012). “Yeni Öğrenme Anlayışının Işığında Sosyal Bilgiler Ders Kitapları”. Cemil Öztürk (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi, Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* içinde (ss.367-401). Ankara: Pegem A Akademi.
- Karabacak, N., Turan İ. (2007). İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Sınıf Öğretmenliği Öğretmen Adaylarına Göre Bir Değerlendirmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (16), 209-233.
- Karaca, N. H., Ocak, G. (2011). Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Becerilere Uygunluk Düzeyinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Afyonkarahisar İli Örnekleme). *Kuramsal Eğitimbilim*, 4(1), 108-125.
- Kaya, K. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı. Ankara: İma-yay Ders Kitapları.

- Kayabaşı, B. (2003). İlköğretim okulu sosyal bilgiler ders kitapları ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kılıç, A., Seven, S. (2002). Konu alanı ders kitabı incelemesi. Ankara: Pegem Akademik.
- Kılıç, S. (1999). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin ve müfettişlerin görüşleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kızılçaoğlu, A. (2004). Orta öğretim coğrafya ders kitapları değerlendirme ölçütleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (8), 19-33.
- Koca, N., Daşdemir, İ. (2017). Sosyal Bilgiler Lisans Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Etkililiğine İlişkin Görüşleri. *TURAN-SAM: Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 9(35), 144-155.
- Komisyon, (2012). İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı. Ankara: MEB Devlet Kitapları.
- Komisyon, (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı. Ankara: MEB Devlet Kitapları.
- Kulantaş, N. (2007). 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Öğrenci Ders ve Çalışma Kitapları İle Öğretmen Kılavuz Kitaplarının, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Miles, M. B., Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Calif.: SAGE Publications.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal Bilgiler Programlarında Yer Alan Beceriler Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşleri (İzmir Menemen Örneği) *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 8(7), 355-362.
- Nalçacı, A. (2011). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Erzurum Örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 321-335.
- Oruç, Ş. (2009). “Sosyal Bilgiler Ders Kitapları”, Mustafa, Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, içinde (267-282), Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öcal, A., Yiğittir, S. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Kırıkkale Örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 51-61.
- Özer, M. A., Allahverdi, K. (2009). Geleneksel ve Yapılandırmacı Eğitim Anlayışı ile Hazırlanan 7 Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Ders Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirmesi. 17. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Mayıs 2009, Sakarya.
- Öztürk T., Öğreten A. (2017). 2005 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki Becerileri Kazandırmada Ders Kitaplarının Yeterliliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 234-259.
- Pehlivan, A., Kolaç, E. (2016). Açık-Örgün Eğitim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Ve Öğretim Programında Somut Olmayan Kültürel Miras Öğeleri. *Turkish Studies*, 11(19), 655-670.

- Seven, S. (2001). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitapları hakkında öğretmen ve öğrenci görüşleri. (Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Sever, R. (2010). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, Tasarım Örnekleri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, T. Y., Yıldırım, S. (2001). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, V. (2015). Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarının Sözlük Kısımları Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of International Social Research*, 8(39), 398-403.
- Tan, Ş. (2008). "Öğretimin Materyallerle Desteklenmesi". Şeref Tan (Ed.) Öğretim İlke ve Yöntemleri (ss. 319-343). Ankara: Pegem Akademi.
- Taş, A. M. (2007). Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 519-532.
- Taşkıran, C., Baş, K., Bulut, B. (2016) Sosyal Bilgiler Dersinin Kendine Özgü Becerilerinin Kazandırılma Düzeyi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 1-19.
- Uzun Turan, A. N. (2003) ilköğretim altıncı ve yedinci sınıf öğrencileri ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin görüşleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ünsal, Y., Güneş, B. (2002). Bir Kitap İnceleme Çalışması Örneği Olarak MEB İlköğretim 4. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabına Fizik Konuları Yönünden Eleştirel Bir Bakış. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 107-120.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, Ü. N., Ateş, S. (2003). İlköğretim 7. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabının Fen Bilgisi Öğretmenlerine Göre Yeterlilik Derecesinin Araştırılması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 78-86.
- Yıldız, A. (2005). İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının niteliğinin ve bununla ilgili öğretmen-öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, İstanbul.